

КОНЦЕПТ В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ В СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

УДК 811.111'373

Л. О. Глухова

ВАРІАНТИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ФРЕЙМУ «АКАДЕМІЧНИЙ ПІДРОЗДІЛ ВНЗ» ЯК СКЛАДОВОЇ КОНЦЕПТУ «ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

На сьогоднішній день дуже важко уявити успішну людину без належного рівня освіти. Процес розвитку та реформування цієї галузі людського життя є майже безперервним. Як наслідок, відбуваються зміни і в поняттєвому апараті освіти: з'являються нові мовні форми для нових понять, а існуючі поняття набувають нових мовних оболонок.

Для того, щоб надати людині відповідний рівень знань, вищий навчальний заклад повинен мати добре організовану структуру, продуману та чітку організацію навчального процесу та висококваліфікований персонал, який в своїй роботі використовує провідні методики викладання та найсучасніший матеріал. Ці проблеми входять до кола інтересів освітнього менеджменту – доволі молодій галузі наукового знання.

Варто зазначити, що в останні декілька десятиліть ведуться активні дослідження галузі освітнього менеджменту. Деякі з них сконцентровані на його педагогічних та психологічних складових (роботи Ф. Декера, М. Певзнера та ін.), інші стосуються його соціальних та маркетингових аспектів (дослідження П. Друкера, В. Смолей та ін.), в третіх, ключовим аспектом є маркетингові питання та питання менеджменту (розробки А. Барановського, Х. Гайслера та ін.). Однак жодне з досліджень не присвячено ані лінгвістичним аспектам освітнього менеджменту, ані його лінгвокогнитивним особливостям. Саме цей факт пояснює актуальність нашої наукової розробки.

Аналіз наукової літератури, яка присвячена дослідженню поняття «освітній менеджмент», дозволяє стверджувати, що воно містить в собі такі складові як апарат керування, методи керування, адміністрування, фінансова діяльність, міжнародне співробітництво та ін. Всі ці аспекти, ми вважаємо, формують концепт «освітній менеджмент», а кожен з них можемо розглядати як окремий фрейм, який є невід'ємною складовою концепту.

Слід наголосити, що «*концепт*» – це складне ментальне утворення, яке є мінімальною складовою концептуальної картини світу будь-якого цивілізованого суспільства. Крім того, концепт є ключовим елементом процесу *концептуалізації*, результатом якого є створення концептуальної системи – системи концептів в свідомості індивіда або

колективній свідомості етносу, який відтворює у вигляді структурованих та впорядкованих знань уявлення про світ, дійсність та результати внутрішнього рефлексивного досвіду [1, с. 298].

Наукові роботи, які присвячені дослідженню поняття «концепт», відрізняються широтою поглядів на це багатоаспектне явище. Як наслідок, складність та багатовимірність поняття «концепт» викликає розбіжності в розумінні його визначень. Подібна диференціація спричинена кількома різними підходами до його природи: лінгвокультурологічним (В. Карасик, Г. Слишкін), в рамках якого концепт розуміють як результат зіткнення значення слова з особистим та етнічним культурним досвідом людини; культурологічним (Ю. Степанов), коли концепт трактують як основну ланку культури в ментальному світі людини; лінгвістичним (А. Бабушкін, С. Воркачов), що ґрунтується на розумінні семантики мовного знаку як засобу формування змісту концепту, та лінгвокогнітивним (О. Кубрякова, В. Попова, Й. Стернін,), представники якого аналізують концепт з семантико-семасіологічного погляду, який зумовлює пошук мовних реалізацій цього ментального утворення.

Саме останній погляд на поняття «концепт» ми використовуємо в якості ключового для досягнення мети нашої наукової розробки: виявити особливості вербалізації концепту «освітній менеджмент» та показати, які саме мовні засоби слугують репрезентантами фрейму «академічний підрозділ ВНЗ» як однієї зі складових структури зазначеного концепту, а також окреслити основні когнітивні ознаки, що його формують. Предметом статті є лексичні одиниці, які об'єктивують концептуальні ознаки концепту «освітній менеджмент», зокрема однієї з його складових – фрейму «академічний підрозділ ВНЗ». Завдання наукової розробки – виявити засоби вербалізації фрейму «академічний підрозділ ВНЗ» в сучасній англійській мові на основі понятійного апарату освітнього менеджменту.

Що стосується методологічного інструментарію, який використовують для дослідження найбільш значимих для суспільства концептів, він відзначений своєю різноманітністю.

Метод, який використовуємо ми в нашому дослідженні, є метод фреймового аналізу, тому що він, на нашу думку, дозволяє якнайглибше та детальніше розглянути концепт «освітній менеджмент». З точки зору Ч. Філмора [2], фрейм являє собою систему концептів, які співвідносяться так, що для розуміння будь-якого з них треба осягнути всю структуру, до якої входить цей концепт: якщо хоча б один концепт цієї структури вводиться в текст або мовлення, то решта автоматично стають доступними [3, с. 162]. Щодо його структури, фрейм складається з верховинних вузлів, які містять завжди актуальну для наведеної ситуації інформацію, та термінальних вузлів, або слотів, які заповнюються інформацією з конкретної ситуації та являють собою субфрейми [4, с. 289–290].

В якості фактичного матеріалу було відібрано лексичні одиниці, які вербалізують поняття освітнього менеджменту в провідних вищих навчальних закладах. На основі рейтингу 2011-2012 рр., представленим рейтинговою системою The Times Higher Education [5], було відібрано три передових вищих навчальних заклади Великої Британії (*University of Oxford, University of Cambridge, Imperial College London*), три провідних вищих навчальних заклади Сполучених Штатів Америки (*California Institute of Technology, Stanford University, Harvard University*) та три кращих вищих навчальних заклади Європи (*ETH Zürich – Swiss Federal Institute of Technology (Швейцарія), École Polytechnique Fédérale de Lausanne (Швейцарія), Karolinska Institutet (Швеція)*). Лексичні одиниці було взято з офіційних веб-сайтів представлених ВНЗ. Фактичний матеріал, який було виділено з понятійного апарату представлених вищих навчальних закладів, дозволив визначити особливості вербалізації та когнітивного усвідомлення концепту «освітній менеджмент», зокрема фрейму «академічний підрозділ ВНЗ», представниками різних країн, які говорять однією мовою – англійською, яка в останні роки все більше і більше набуває в Європі статусу *lingua franca* [6].

В ході дослідження ми виявили, що в англійській картині світу фрейм «академічний підрозділ ВНЗ» вербалізується за допомогою десяти лексичних одиниць: *faculty, department, (research) centre, unit, institute, laboratory, school, academic division, college, section*.

Більшість цих лексем (сім) є характерними для всіх трьох варіантів сучасної англійської мови – британського, американського та європейського: *faculty, department, school, college, (research) centre, institute, laboratory*.

Варто зазначити, що дві з сімох зазначених лексем (*faculty, department*) вербалізують поняття базисного підрозділу вищого навчального закладу. Так, наприклад, в лексемі *faculty* закладено поняття *група підрозділів університету (кафедр), які об'єднані однією широкою галуззю наукового знання*, в цьому значенні її використовують в усіх проаналізованих британських вищих навчальних закладах, двох європейських та одному американському вищому навчальному закладу (Harvard University). Вербалізація цього поняття в інших вищих навчальних закладах, що розглядаються в нашій роботі, являє собою особливий інтерес. Так, у вищих навчальних закладах Karolinska Institutet (Швеція) та Stanford University (США) з цією ж метою використовують лексичну одиницю *school*, а в університеті *California Institute of Technology* в цьому ж значенні використовують лексему *academic division*. Це свідчить про деякі відмінності у вербалізації одного й того самого поняття представниками різних варіантів англійської мови, а також про деякі когнітивні відмінності в процесі пошуку належного значення для певної лексичної одиниці. Крім того, можемо припустити, що цей факт також може свідчити про різний рівень впливу британського та американського варіантів англійської мови на становлення того

англомовного поняттєвого апарату освітнього менеджменту, яким на сьогодні користуються в Європі. Як бачимо з наведених прикладів, домінуючим є британський варіант англійської мови.

Що стосується лексичної одиниці *department*, то вона є характерною для всіх вищих навчальних закладів, що аналізуються, та містить значення *однієї з секцій факультету (кафедри)*.

Інші три лексеми (*(research) centre, institute, laboratory*) є також характерними для всіх дев'яти вищих навчальних закладів, поняттєвий апарат освітнього менеджменту яких слугує фактичним матеріалом для даної наукової розробки. Вони мають дещо вужче значення та асоціюються в когнітивній свідомості носіїв та користувачів сучасної англійської мови саме з науковою діяльністю. В цьому контексті розуміння значення лексем *(research) centre* та *laboratory* пов'язано більше з практичними дослідженнями. При цьому *(research) centre* є набагато більшою структурою, аніж *laboratory*. Крім того, в лексичній одиниці *(research) centre* закладена ще сема *самостійність*, тобто *дослідницький центр* є самостійною організацією в структурі вищого навчального закладу, де проводяться практичні наукові дослідження, в той час як *лабораторія* є лише частиною, або просто окремим приміщенням, якогось підрозділу, в якій проводиться практична діяльність.

Лексична одиниця *institute* в поняттєвому апараті освітнього менеджменту вищих навчальних закладів, що аналізуються, більше асоціюється в свідомості носіїв та користувачів сучасної англійської мови з теоретичною діяльністю, та означає *підрозділ, який направлений на досягнення певної наукової або освітньої мети*.

Отже, аналіз структури фрейму «академічний підрозділ ВНЗ» як однієї зі складових концепту «освітній менеджмент» показав, що він актуалізується в сучасній англійській мові за допомогою значної кількості лексичних одиниць. Що стосується англомовного поняттєвого апарату освітнього менеджменту вищих навчальних закладів Європи, тут більше простежується британська традиція, але результати американського впливу на той варіант англійської мови, який функціонує в Європі, теж помітні. На нашу думку, дослідження структури концепту «освітній менеджмент», особливостей семантики його ключових понять, їх когнітивного сприйняття людьми, що є носіями або користувачами англійської мови, а також вербальної репрезентації цих понять все ще потребує подальшої уваги.

Список використаної літератури

- 1. Селіванова О. О.** Лінгвістична енциклопедія [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
- 2. Филлмор Ч.** Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск XXIII. Когнитивные аспекты языка. – М. : Прогресс, 1988. – С. 52 – 59.
- 3. Полюжин М. М.** Функціональний і

когнітивний аспекти англійського словотворення : монографія / М. М. Полюжин. – Ужгород : Зкарпаття, 1999. – 240 с. **4. Дейк ван Т. А.** Язык, познание, коммуникация [Текст] / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 311 с. **5. Top Universities in Europe** [Електронний ресурс] : [Режим доступу] : www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/. **6. Анисимова А. И.** Становление европейского английского [EuroE] (на материале вербализации концепта «глава университета») / А. И. Анисимова // Англистика та американістика : [зб. наук. пр.]. – Д., 2012. – Вип. 9. – 224с. – С. 8 – 12.

Глухова Л. О. Варіанти вербалізації фрейму «академічний підрозділ ВНЗ» як складової концепту «освітній менеджмент» в сучасній англійській мові

У статті розглядаються особливості мовної репрезентації фрейму «академічний підрозділ ВНЗ» як однієї зі складових концепту «освітній менеджмент» в сучасній англійській мові. Визначено поняття «концепт», «концептуалізація», «освітній менеджмент», «фрейм». Представлено основні лексичні одиниці, що вербалізують фрейм, який аналізується. Показано, чим викликана різниця у використанні лексичних засобів для вербалізації понять освітнього менеджменту в сучасній англійській мові.

Ключові слова: концепт, фрейм, вербалізація, когнітивне сприйняття.

Глухова Л. А. Варианты вербализации фрейма «академическое подразделение ВУЗа» как составляющей концепта «образовательный менеджмент» в современном английском языке

В статье рассматриваются особенности языковой репрезентации фрейма «академическое подразделение ВУЗа» как составляющей концепта «образовательный менеджмент» в современном английском языке. Определены понятия «концепт», «концептуализация», «образовательный менеджмент», «фрейм». Представлены основные лексические единицы, которые вербализуют анализируемый фрейм. Показано, чем вызвана разница в использовании лексических средств для вербализации понятий образовательного менеджмента в современном английском языке.

Ключевые слова: концепт, фрейм, вербализация, когнитивное восприятие.

Glukhova L. O. Variants of Verbalization of the Frame «Academic Unit of Higher Educational Establishment» As One of the Components of the Concept «Educational Management» in the Modern English Language

The article deals with the peculiarities of verbal representation of the frame «academic unit of higher educational establishment» as one of the components of the concept «educational management» in the modern English language. Such notions as «concept», «conceptualization», «educational

management», «frame» have been defined. The methodology of frame analysis is used because it allows making a full and detailed analysis of the analyzed concept. The lexical units which verbalize the analyzed frame in three variants of the modern English language (British, American and European) are shown. The research is conducted on the basis of the lexemes which verbalize the notions of modern educational management, particularly the ones that represent the frame «academic unit of higher educational establishment», in three leading universities of Great Britain, three leading universities of Europe and three leading universities of the United States of America. It is explained what the difference in usage of lexical units for verbalizing the notions of educational management in different variants of the modern English language is caused by.

Key words: concept, frame, verbalization, cognitive perception.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., проф. Анісімова А. І.

УДК 811.1'373.7(045)

В. С. Дорменєв

**КОНЦЕПТ «ПУНКТУАЛЬНІСТЬ» У ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ
СИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВ
(спроба семантичного аналізу)**

Незважаючи на свою відносну молодість, фразеологія посіла гідне місце в колі мовознавчих наук і вже тривалий час є однією з найбільш плідних галузей, що розробляються лінгвістами. Фразеологією цікавляться представники різних лінгвістичних шкіл, напрямків і течій, про що свідчить величезна кількість досліджень, ґрунтовно проаналізованих у праці, зокрема, [1; 2; 3].

Фразеологія є важливою для вивчення семантичних процесів, пов'язаних з розвитком системи значень слів, народженням нових знаків, процесів, що сприяють удосконалюванню нашої компетенції при вивченні функціонування мовної системи, що свідчить про необхідність дослідження цієї частини лексикону.

Починаючи з 90-х років ХХ століття стало можливим вивчати мову і культуру в їх взаємозв'язку, а на наукових теренах з'явилась нова лінгвістична галузь – лінгвокультурологія, яку можна кваліфікувати як самостійний напрям лінгвістики. В центрі лінгвокультурології знаходиться людина з усіма притаманними їй характеристиками, яка розглядається як носій певної мови та культури.